

LAUDATIO

Domnule Academician, Stimate domnule Rector, Stimati membri ai Senatului Universitatii, Distinsi oaspeti, Doamnelor si Domnilor,

Comunitatea academica a Universitatii noastre traieste astazi un moment memorabil, cu totul exceptional prin semnificatiile sale, prin care, cu prilejul celor 15 ani de la infiintarea ei in anul 1992, omagiaza o personalitate de exceptie a culturii române. La propunerea **Consiliului profesoral al Facultatii de Stiinte ale Comunicarii, Senatul Universitatii DANUBIUS** din GALATI va conferi titlul de **Doctor Honoris Causa** Domnului Academician **Mihai CIMPOI**, Membru de onoare al Academiei din România, reputat critic literar, eminescolog si eseist din Republica Moldova.

Domnul Acad. Mihai Cimpoi este o personalitate cu convingeri si sentimente statornice, neconjuncturale si un mare prieten al spiritualitatii galatene de care comunitatea noastra academica este onorata sa-l aiba mereu aproape ca pe unul dintre cei mai distinsi membri ai sai.

In plan national, Acad. Mihai Cimpoi este unul dintre cei mai activi aparatori ai limbii române în arealul unde se vorbeste ea, este o voce de mare autoritate care a contribuit enorm la mentinerea unitatii acestei valori nationale despre care un alt mare român, Alexei Mateevici, poetul care a murit la numai 29 de ani, spunea ca:

*Limba noastra-i o comoara
În adâncuri înfundata,
Un sirag de piatra rara
Pe mosie revarsata.*

*Limba noastra-i foc ce arde
Într-un neam, ce fara veste
S-a trezit din somn de moarte
Ca viteazul din poveste.*

*Limba noastra-i limba sfânta,
Limba vechilor cazanii,
Care o plâng si care o cânta
Pe la vatra lor taranii.*

În planul biografiei umane, Mihai Cimpoi s-a nascut pe 3 septembrie 1942 în localitatea Larga, judetul Hotin, Republica Moldova. A urmat studiile universitare filologice la Chisinau. Mi-aduc aminte cum ma ruga odata (o rugaminte cât o tragedie!) sa trimitem niste carti si la biblioteca din satul D-sale, unde se aflau doar câteva exemplare în limba româna si în alfabet latin, motiv pentru care nu se mai puteau citi de cât de uzate erau de dorinta de lectura a copiilor.

În ceea ce priveste biografia spirituala a Domnului Acad. Mihai Cimpoi, opera acestuia este impresionanta, atât ca numar, cât si ca valoare. Ea contureaza o personalitate de exceptie, un critic si istoric literar de marca si un om de cultura implicat activ în viata civica a Basarabiei, calitati ce poarta

amprenta unui spirit militant, nobil, aparent paradoxal, deosebit de modest, profund cunoscător al valorilor literaturii, culturii și filosofiei române și universale.

Marea întâlnire a lui Mihai Cimpoi cu literatura română a avut loc în biblioteca facultății unde a studiat și continuată la cea a Universității din Cernăuți. Primul mentor spiritual i-a fost G. Calinescu, cu care a și fost comparat deseori, fără exagerare. Ulterior pattern-ului calinescian i s-au adăugat „modelul ființial noicist” și influențele lui Heidegger, Kirkegaard, Mircea Eliade, Jung sau Lucian Blaga. Prin acestia Mihai Cimpoi a ajuns la credința că adevărata mântuire e cea prin cultură, cum îi place să spună deseori.

A scris și publicat studii de referință aproape despre toți scriitorii români din Republica Moldova și România. Redimensionând eticheta de „naționalist”, dobândită din perioada când făcea munci necalificate sau rămânea fără serviciu, pentru că refuza ideologizarea marxist-leninistă a literaturii, Mihai Cimpoi se plasează mereu sub steagul românismului, din aceasta rezultând câteva cărți remarcabile, cum ar fi: *Marul de aur* (1999), *Cumpana cu două ciuturi* (2000, tradusă și în limba franceză), *Brâncuși, poet al ne-sfârșirii* (2001) și multe altele.

Procesul redobândirii românismului cultural în Basarabia s-a desfășurat însă sub semnul calauzitor al lui Mihai Eminescu, cel cărui i-a dat lui Mihai Cimpoi și forța de a arăta lumii că avem valori universale, pe picior de competitivitate cu celelalte confirmate. Astfel, a reușit să realizeze un fapt unic: o suită de dialoguri cu 74 eminescologi și traducători ai lui Eminescu din mai multe țări, publicate în volumele *Spre un nou Eminescu* (Chisinau, 1998; București, 1994) și *Ma topesc în flăcări* (1999, 2001). În calitate de cercetător pasionat și avizat al operei și personalității lui M. Eminescu și-a pus exegezele sub semnul ontologicului, al căutării esenței Ființei de către marele poet în volume precum: *Narcis și Hyperion* (1979 etc.), *Căderea în sus a Luceafărului* (1996) sau *Plânsul Demiurgului* (1998).

Impresionantă este prezența D-sale la foarte multe manifestări culturale-literare din România și Moldova, cu contribuții științifice incitante și pertinente. Fără susținerea autorității sale, probabil că una dintre cele mai cunoscute manifestări anuale, de la sfârșitul lunii august, de la Chisinau, „Zilele Limbii Române”, ar fi avut mai puține șanse de existență și impunere internațională.

O altă contribuție, de referință pentru literatura română, rămâne monumentală O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia (prima ediție: 1996, urmata de altele: 1997, 2002), care constituie o sinteză critică a generis, o amplă panoramă a „miscării literelor” în/din/si spre Basarabia, prezentată atât în plan diacronic, cât și sincron. Prin acest studiu fundamental, M. Cimpoi confirmă din plin aserțiunea lui G. Calinescu potrivit căreia „literatura română este una și indivizibilă” și „Punctum”, vorba lui Eminescu.

Prin toate acestea, prezentate aici doar foarte sumar, Acad. Mihai Cimpoi demonstrează (și-i dorim să facă acest lucru multi ani de aici încolo) că adevărata cultură se face cu sufletul, depășind orice „complex al marginii”, trasatura observabilă nu numai la intelectualul basarabean, și orice povară a unui real „exil interior”; evident, în toate acestea se află, nu o dată, un dramatism al unui eroism firesc, de multe ori nevăzut sau minimalizat, ușor de clamat, dar destul de greu de pus în fapt.

Biografia biologică și spirituală a Acad. Mihai Cimpoi poate fi rezumată sinoptic prin următoarele date de referință:

Redactor la mai multe reviste și edituri din Republica Moldova (revista "Nistru", editurile "Cartea Moldovenească" și "Literatură Artistică", secretar literar la Teatrul Național și la Teatrul Poetic "Alexei Mateevici" și așa mai departe).

- În 1974, este acuzat de „naționalism” într-un raport al primului secretar al C.C. al P.C.M.

- În 1987 este ales, în mod democratic și contrar recomandărilor fostului C.C. al P.C.M., în funcția de secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor; din 1991 devine președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova, fiindu-i baci până astăzi.
- Coordonează direcția de Literatură română modernă a Institutului de Literatură și Folclor din Chișinău.
- Din septembrie 1991, este președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Ulterior devine și membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Consiliului Director al acesteia. De asemenea, este membru al Organizației Mondiale a Scriitorilor (a PEN clubului).
- Din septembrie 1991 este ales membru de onoare al Academiei Române, apoi și membru titular al Academiei de Științe din Moldova.
- Este autor și coordonator al cunoscutului „Dicționar General al Literaturii Române”, editat de Academia Română, în curs de tipărire.
- Este Doctor Habilitat în Științe filologice și Profesor universitar.
- La 12 octombrie 2007 devine Doctor Honoris Causa al Universității „Danubius” din Galați, România.

Domnule Academician MIHAI CIMPOI, permiteți-mi ca în numele Comunității Academice a Universității „Danubius” din Galați, colegi și prieteni ai Dumneavoastră, să vă dorim Multi ani, Sănătate, Putere de muncă și Creativitate pentru binele, afirmarea și împlinirea Spiritualității Românești pe care cu cinste și competență o sluiți și reprezentați, alături de consacrată urare academică:

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

Prof.univ.dr. Dumitru TIUTIUCA,

Decan al Facultății de Științe ale Comunicării

Curriculum vitae

Începem prin a ne întreba ce înseamnă un curriculum vitae, ceea ce e totuna cu a deslusi – în spirit kantian – noicist – cum este cu puțință un drum în viață.

Un drum nu în sensul său rectiliniu, ci mereu deviat, adică (dacă e să ne jucăm cu cuvintele în sens postmodernist) anume de-viață (sau deviantă). E un drum socratic cu reveniri, e un drum hegelian cu deveniri, e un drum heideggerian întrerupt (de pădure)?

Vedele spun că omul devine ceea ce gândește; cred totuși că, dat fiind orizontul ilimitat și abstract al gândirii, omul devine ceea ce faptuiește, ceea ce îi traduce gândirea, ceea ce face cu puțință din ceea ce gândește. În decursus vitae omul nu este decât sirul faptelor sale, spune Hegel în Logica sa.

Un curriculum vitae va trebui să țină cont de această primă încurcătură, careia anticii îi ziceau aporie, și să pună în cumpană (iarăși dreapta cumpană românească) realul și posibilul. De aceea, în viziunea

noastra el reprezinta nu o descriere notariala, parafata juridic, ci o meditatie pe(în) marginea vietii, pe(în) marginea drumului parcurs, o profesiune de credinta, o spovedanie în fata altarului adevarului din care sa se vada nu faptul ca ai trait, ci faptul cum ai trait si cum apari între dorinta si realizare.

Constantin Ciopraga, unul dintre marii carturari de azi, delimita categoric curriculum vitae de jurnalul intim, precizând ca primul este uzual, plat, sec, superficial si înscris în cercul datelor temporale si spatiale („nascut în anul, luna, ziua”), cel de-al doilea exprimând starile labile, fiinta ideala, nelinistile si discontinuitatile. Curriculum-ul, indiferent al cui este, se lasa dominat de stilul informativ-notarial, de pozitivitate si de realul cotidian; jurnalul, însa, e legat de sinele fluctuant, de pluralitatea Eurilor autorului. Biografiei reci si tipice a curriculumului i se opune textul atipic sub forma de unicat al jurnalului. „Un curriculum nu depaseste limbajul de cod administrativ general; diverse mostre de jurnal (profunde) invita la transcendentă, la nostalgii abi-sale ori la zboruri planetare (Constantin Ciopraga, Perspective, „Convorbiri literare”, nr. 2(74), 2002, p. 29).

Vom renunta – pe cât e cu putinta – la limbajul notarial – administrativ, înclinând mai mult spre un jurnal intim de idei traite, decât spre un curriculum ca atare, necesar mai cu seama bibliografiei.

Ca român nascut în spatiul basarabean, cel mai marcat de teroarea istoriei dintre teritoriile românești, sunt înclinat sa cred în existenta destinului si a caii (calitei) ratacite din filosofia noastra populara. Sunt încredintat ca sirurile ontologice se produc dureros, determinând fiinta sa poarte, ca pe un blestem existential (sau ca pe un blazon de noblete tragica), anume pecetea destinului.

Întâmplarea a facut sa apar la lumina zilei la 3 septembrie 1942, orele 6,00 dimineata, în zodia Fecioarei si anul Calului, si tin sa marturisesc ca prescriptiile zodiacale le recunosc ca date esentiale ale felului meu de a fi. Parintii, oameni de frunte în sat, reprezinta cele doua maluri ale Prutului, tatal, Ilie Cimpoi fiind originar din Horodistea – Botosani (stabili mai apoi în Cuzlau – Paltinis), iar mama, Ana, pe numele de fata Habureac, nepoata de preot, fiind nascuta în Larga, judetul Hotin. Tatal, supranumit cu bunavointa în sat Ilie Românul, era un bun povestitor si recitator de balade si drame populare. Înzestrat cu o bunatate naturala, o risipea cu generozitate, ajutând fara nici un gând de profit toata lumea din sat. Purta un ciocan la brâu si un buzunar de tinte si repara din mers un gard subred, un acoperis de casa deteriorat, un perete darâmat – la el acasa sau la vecini. Era parca eroul liric al poemului lui Karl Sandburg „Reparatia zidului”. Era cel dintâi care se trezea în casa pentru a pregati uneltele de munca ce trebuiau sa fie toate perfecte. (A fost un om fericit, caci a vazut toate rasariturile de soare câte i-a fost dat sa le vada). Mama, desi tesatoare si artista în felul de a alege si a realiza motivele (si le alegea de una singura, refuzând asistenta altora!) era mai rationala, mai interesata de latura profitabila a lucrurilor si, bineînțeles, îi placea sa umble pe la pietre si târguri. Astfel am cunoscut Cernautul, orasul copilariei mele, ciudat prin pitorescul lui de burg austriac si prin pestritimea oamenilor de diferite semintii care-l populau (Cernautul lui Eminescu si Aron Pumnul, al Hurmuzakeștilor si Puscariu, al lui Mircea Streinul si Paul Celan, al Olgai Kobâleanskaia si Olgai Caba!). Tata trata cu bunavointa si chiar cu mândrie parinteasca deosebita calitatea mea de etern student, în timp ce mama se întreba cam cu ce o sa se aleaga din toata învatatura mea. Buna gospodarire a celor doua hectare si jumătate si, nu în ultimul rând, faptul ca era nascut dincolo de Prut si originea preoteasca (ulterior genealogistii au constatat ca e si domneasca) a mamei mele puteau sa fie tragice pentru destinul familiei noastre. Începând, în 1949, campania de colectivizare fortata, urma sa fim deportati în Siberia. Întâmplarea fasta a facut însa ca lista deportatilor trimisa de securitate (NKVD) la primarie (selsovet) sa fie

copiata de cumnatul meu, sotul surorii Vera, învâtor, si acesta, bineînțeles, a omis la transcriere numele Cimpoi. (Cartea Memoriei, editata acum, atesta 500 de deportati din comuna Larga.)

Acuzarile de nationalism (de orientare proromâna, dupa cum se mai formula) aveau drept temei ascuns si aceasta origine „moldo-româna“ dubioasa a mea. M-a ajutat oricând si în orice împrejurari dragostea fata de valori si cultura, faptul ca m-am modelat cu o consecventa care ma uimeste si astazi ca om de cultura cu un statut de independenta – îmi place sa cred – morometiana.

În ciuda cumplitului proces de înstrainare si de ideologizare, pe care l-a cunoscut spatiul basarabean, am ascultat numai de acest daimon launtric: sa fii un om de cultura, sa fii un om al culturii.

Cu aceasta încredere în cultura, în mântuirea prin cultura de tot ce este înstrainator, fals, relativ, mi-am facut studiile la scoala medie din Larga si la Universitatea de Stat din Moldova (1960-1965), plina de profesori ideologizati si ignoranti, dar si de profesori docti si buni români, precum Anatol Ciobanu, Nicolae Corlăteanu, Ion Osadenco. (În scoala am avut profesori buni de limba si literatura româna: Pamfil Gutu si Tatianna Calalb.) De fapt, Universitatea mea a fost Biblioteca Nationala din Chisinau (fosta „Krupskaia“, poreclita de studenti „Femeia lui Lenin“), unde în sectia de literatura straina era un fond bogat de carti românesti, supravegheat de securitate, în sala de lectura fiind atârnat si portretul lui Sadoveanu. Aici am înfiintat clubul literar „Miorita“, cu sezatori lungi, înflacarate si arhifrecvente, considerat mai apoi de guvernantii comunisti un „cuibar de nationalism“.

Un alt „cuibar de nationalism“ era cenaclul literar „Mihai Eminescu“ de la Universitate, al carui presedinte am fost din 1963.

În acesti ani, petrecuti în spatiul bibliotecii, pe care am înțeles-o ca pe o lume sub forma de carti, un ontos concentrat în libros – o lume vazuta borgesian (si eminescian) ca biblioteca – a avut loc întâlnirea mea modelatoare cu George Calinescu. Cartile sale reeditate apareau în bibliotecile chisinauiene si se vindeau si într-o librărie „Prietenia“ (interzisa mai apoi de I.I. Bodiul, primul secretar al CC al Partidului Comunist al Moldovei, dupa racirea relatiilor dintre România si fosta URSS), cu exceptia – bineînțeles – a „Istoriei literaturii române de la origini pâna în prezent“, care circula conspirativ printre scriitori, caci, fiind un singur exemplar, se dadea spre lectura – ironia sortii! – pentru o singura zi. Pentru mine Calinescu a fost constant CRITICUL, el servindu-mi, cel puțin în anii formării, drept pattern.

Statura si statuia lui creștea în ochii mei în raport cu criticii rusi ideologizati si inclusi obligatoriu în programa scolara, dintre care îl preferam, pentru calitatile sale de literat pe Belinski, si în raport cu criticii sovietici total aserviti dogmelor ideologice. Am visat toata viata sa am un exemplar al „Istoriei...“ Visul mi s-a împlinit în 1985, când consultantul moldovean de la Uniunea Scriitorilor din Moscova, Nicolae Romanenco, mi-a adus de la Bucuresti un exemplar din editia a doua pentru pretul de 80 de ruble. (Mai târziu m-am facut si cu editia princeps datorita gestului fiicei mele, Raluca, pianista si profesoara la Universitatea de Muzica din Bucuresti, si al ginerelui meu, Dragos, preot). Lectura operei critice calinesciene trezea în mine fascinatia si tentatia de a scrie frumos, generând complexul Calinescu, pe care l-am avut o perioada buna de timp. „Viata lui Eminescu“ am citit-o de cel puțin zece ori, astfel încât, daca printr-o fatala întâmplare ar dispărea toate exemplarele tiparite, as putea s-o refac din memorie.

Astfel, am descoperit paradoxalul adevar psihologic ca printr-o îndelungata si profunda relecturare poti înlatura complexul de dominare patterna a autorului admirat. În cazul frecventarii repetate a unui text, ca si în cazul hermeneutizarii metodologice staruitoare, apare efectul reductionismului fenomenologic neantizator, al „punerii în paranteze“ relativiste husserliene: farmecul initial al lecturii, al „declinului“ hermeneutic dispare în mod progresiv, devine o „urma“ derridiana. (De altfel, Derrida va fi promotorul, în anii '70, ai secolului al XX-lea, al caracterului indeterminat al semnificatiei, al „sensului niciodata atins“ de descifrarea hermeneutica si al relatiei de interpretanta mereu reîncepute. Postulat ce a dat nastere deconstructivismului si pansemiotismului. Avem de-a face, mereu, cu o prezenta amânata, manifesta doar în „urme“.

Esentiale mi se par, la Calinescu, oscilarea între „absolutism“ si „relativism“, între „factorul surpriza fenomenala“ si „banalitatea conceptuala“, neîncrederea în interpretarea istorica obiectiva („Orice interpretare istorica este în chip necesar subiectiva“), conceperea istoriei literare ca o comedie umana cu opere si scriitori, ca o înlantuire „de punctele de vedere din care sa iasa structuri acceptabile“, ca „stiinta inefabila si sinteza epica“ si ca o revelatie a „ochiului formator“ care surprinde transcendentele dindaratul reali-tatii lui, „cum este“ si „clasificarea mai mult decât descriptia.“ Datorita lui Calinescu, am înteles ca eudemonismului impresionismului trebuie sa i se substituie demonismul totalitatii, caci critica moderna este „o critica a ansamblurilor, nu a detaliilor“ (J.-P. Richard), a partilor legate de întreg.

Cu timpul, la patternul calinescian s-a mai adaugat modelul fiintial noicist si, în special, cel ontologic generalizat care aplica grila existentiala. Drumul meu formator (etern – formator!) a ajuns, în sfârșit, în aceasta zona care stimuleaza cuprinderea cea mai larga, „declicul“ cel mai luminator. Am ajuns, astfel, cu o anumita liniste metodolo-gica (sa-i zic asa!), sub zodiile lui Heidegger, Kierkegaard, ale lui Eliade si Jung, ale lui Noica si Blaga. Am cautat sa-mi pun cercetarile eminescologice sub semnul calauzitor al ontologicului. Am scris, dintr-o nevoie launtrica, si o carte despre fiinta româneasca: „Cumpana cu doua ciuturi“ (Timisoara, Ed. Augusta, 2000), tradusa si în franceza de un grup de profesori de la Universitatea Aix-en-Pro-vence, condus de profesorul Valeriu Rusu, care, alaturi de cunoscutul eminescolog Aurelia Rusu, animeaza acolo cercetarile de romanistica si românistica.

“O critica existentiala nu poate fi întemeiata decât pe existenta criticului“, spune Serge Doubrovsky, precizând ca cogito-ul criticului își însuseste modul de existenta manifestat si comunicat de scriitor si reflectat de catre constiinta criticului. Între scriitor (cogito-ul scriitorului) si critic (cogito-ul criticului) se stabilesc, dupa parerea mea, niste relatii de ordin ontologic; sunt relatii omologice (deci nu atât analogice) dintre fiinta unuia si fiinta celuilalt, între „tremurul – existential“ al celui dintâi si „tremurul – existential“ al celui de-al doilea. E un mod de re-cunoastere fiintiala. Opera se releva si ea ca „fiinta“, ca ontos rostit, exprimat. Actul critic este, prin el însusi, un act ontologic.

Cu Noica, pe care-l cred FILOSOFUL, am avut o corespondenta scurta, surprinzatoare, în temeiul careia am realizat un dialog epistolar pe care l-am inclus în volumele „Spre un nou Eminescu“ si „Ma topesc în flacari“. Nu mi-a fost dat sa-l vad în 1986 când am facut prima calatorie în România cu viza Ministerului de Interne al Federatiei Ruse. La Chisinau, treceam drept „nationalist“ si autoritatile moldovene nu puteau sa-mi aprobe aceasta plecare „subversiva“; au început sa bata însa înnoitoarele vânturi gorbocioviste, care au facut posibila multrâvnita calatorie de studii: scriam despre mitopoetica eminesciana în contextul poeticilor moderne si vroiam neaparat sa studiez „Caietele“ despre care Noica vorbea ca despre un miracol

al culturii românești. Constantin Noica a fost Heideggerul nostru; el nu a făcut doar figura de filosof, ci a rostit filosofia românească.

În anii 1986-1987 a început procesul de renaștere națională, care a avut ca revendicări prioritare schimbarea mentalității, impunerea valorilor democrației, oficializarea limbii române și revenirea la grafia latină, lichidarea „petelor albe” din istorie, adică dezvaluirea adevărului despre cele câteva valuri de deportări, despre foametea din 1947 și colectivizare, despre masacrarea intelectualilor și a celor care au lucrat în administrație, a așa-zisilor dușmani de clasă ș.a.

Angajarea mea și a colegilor mei în această luptă sfântă pentru adevărul despre întâmplările tragice care au avut loc în perioada postbelică a fost un act istoric justitiar împotriva procesului de înstrăinare, de deznationalizare (sau „mancurtizare”, după un termen lansat de kirghizul Cinghiz Aitmatov), rusificare și „internationalizare” comunistă, împotriva execuțiilor „fără județ” ale intelectualilor (despre calvarul a doi intelectuali basarabeni a scris Aleksandr Soljenitîn în „Arhipelagul Gulag”), acțiunilor de exterminare a fruntasilor satelor prin deportări și de organizare a genocidului întregii populații în timpul secetei și foametei din 1947.

Justitiar și recuperator totodată, căci – printr-o schimbare logică și legică a cursului istoriei, care până atunci ne trata doar cu „teroarea” ei – trebuia să recapătăm și să punem în drepturile lor valorice, simbolurile, limba ca „loc de adăpost al ființei” (Heidegger). Reacția a fost irezistibilă, vulcanică, temeiul ei revoluționar fiind indiscutabil.

Basarabia, rămasă după război în fond fără intelectualitate, își arunca acum lava revendicativă și ieșea pe baricade pentru a reimpune autoritatea Adevărului. Demersurile patetice ale oamenilor de creație, mitingurile frenetice de protest, adunările furtunoase, Marea Adunare Națională cu freamatul ei oceanic al setei de libertate (700.000 de persoane după estimările presei), dezbaterile agitate de la Uniunea Scriitorilor, de la Academie, de la cenaclul „Alexei Mateevici”, ieșit în stradă, din Parlament și din pietele publice se revarsau ca o Bunăvestire, ca o nouă profecție luminoasă ca „Îngerul a strigat!”. Fremata cu toată puterea aerului unei mări reconstrucții pompeiene a adevărului istoriei. Lupta mai continua și astăzi, astfel încât, spre deosebire de ieșirea din infernul dantesc, ieșirea din infernul basarabean nu ne-a permis încă să vedem stelele.

Izbucnirea conștiinței identitare cu forța erupției vulcanice a făcut lumea să vorbească despre miracolul basarabean și agențiile de presă din străinătate, care ne dăduse cu totul uitării, își trimiteau de zor corespondenții la Chișinău.

Uniunea Scriitorilor din Moldova, prima care a început aceste acțiuni, s-a transformat într-un fel de Cartier General al revoluției basarabene („Smolnâi” i se mai zicea). Se trimiteau soli la Gorbaciov, se întocmeau zilnic apeluri și scrisori, se angaja, în fine, o luptă pe viață și pe moarte cu autoritățile locale care elaborau decrete, m hotărâri, dispoziții (am descris odiseea acestei confruntări în vol. „Basarabia sub steaua exilului”, apărută la București, în 1994).

„Noaptea furtunoasă” din 18-19 mai 1987 de la Uniunea Scriitorilor (o zi și o noapte întreaga) a formulat imperatiile luptei, a schimbat Comitetul de Conducere, scotându-mă și pe mine din zodia anonimului public prin alegerea ca secretar. (Din septembrie 1991, am devenit președinte al acesteia.)

Procesul redobândirii românismului cultural s-a desfășurat sub semnul calauzitor al lui Eminescu.

Întâlnirea cu Eminescu, eveniment = cheie al vieții mele, avusese loc în anii studentiei, semnificând atât o revelație de ordin cvasimistic – căci e modelatoare, luminatoare în sens axiologic și ontologic -, cât și un impact stimulator, productiv. Opera și personalitatea sa sunt pline de ontos = românesc și general = uman, demersul sau artistic și intelectual fiind unul prin excelență ființial. Calificativele superlative de „omul deplin al culturii românești” (Noica), de „patronul canonizat al scrisului românesc (Perpessicius), „de sfântul ghiersului românesc” (Arghezi), de „expresia integrală a sufletului românesc” (Iorga) nu sunt expresii encomiastice, bune de persiflat în stil postmodernist sau „dilemator”. Ele denumesc o realitate valorică ce se impune prin reprezentativitate, productivitate și interpretativitate. Eminescu rămâne statornic Biblia noastră lucrătoare, fiind o statuie a meditației în mișcare (precum zicea Baudelaire despre Hugo). În cazul lui, miticul drum spre Centru capătă un sens lamuritor, căci ne alimentează a priori conștiința centrării. Mergem, în câmpul ființei noastre, în și, totodată, spre Eminescu (ca spre noi înșine), direcționarea continuându-se în chiar rațiunea mișcării. De-a lungul timpurilor s-au profilat în chip deslusit trei atitudini față de el: epigonic = iconodulă, retardarea (în sensul lui Lovinescu care aștepta să devină anacronic) și contestator – iconoclastă cu o diagramă ciudată a reacțiilor negativiste de la canonicul Grama la autorii Dilemei (1998, No. 265), printre care, alături de mediocrități crase, îi întâlnim regretabil pe Nicolae Manolescu și Mircea Cartarescu, aceștia etalând chiar o bucurie și o mândrie în a demitiza.

După 1990, Eminescu a revenit cu forța lui modelatoare în societatea românească democratizată, nemaivorbind de rolul sau paternal în procesul de renaștere națională a românilor basarabeni de care vorbeam mai sus.

Ca om de cultură român, trebuia să ajung neapărat la Eminescu, el fiind cel care mi-a asigurat certitudinea că avem valori și în temelii lor putem susține un dialog cu lumea, că putem intra cu aceste valori în dialogul multicultural despre care se vorbește insistent acum. De acest lucru m-am convins convorbind și cu 74 de eminescologi, traducători și oameni de cultură din întreaga lume. Orele mele matinale au fost, după 1976, când după moartea părinților mi-am zis să scriu ceva esențial, orele Eminescu, la care pe parcurs s-au adăugat orele Blaga.

În legătură cu acțiunile de detractare, de demitizare înversunată și de autodisprețuire „Cioraniana”, care s-au declanșat în societatea românească extrem de caragializată, tinta fiind marele valori și – printre ele – Eminescu sunt de spus câteva lucruri.

Ne sta, oare, bine în fața lumii să ne autodefaimăm, să ne „urinăm pe biserici” (vorba lui Arghezi) și să ne alegem ca zeu protector pe Momos, care era la greci zeul sau mai bine zis zeulețul ironiei, zeflemelei și bârfelei, să ne reactualizăm vechile complexe de inferioritate, să ne (re)complacem în autodisprețuire, să ne aservim total jocului politic al circumstanțelor (vezi articolul nostru „Zeul Momos și noi „românii!” în buletinul Mihai Eminescu, nr. 1(4), 2001, p. 4-18). „Defaimarea zeilor este o rea desteptăciune”, spune Pindar.

Cu Eminescu am obținut o demnitate estetică și etică, pe care nimeni și nimic n-o mai clinteste din loc.

Este firesc ca raportarea permanenta la el sa ne impuna si înnoirea paradigmelor si a instrumentelor (în cazul nostru a paradigmelor culturale si instrumentarelor critice), fara a renunta la ceea ce este viabil si eficient în vechile modele.

În domeniul criticii si istoriei literare Sainte = Beuve mai ramâne o personalitate de referinta cu portretizarea axata pe psihologism (el, dupa propria marturie, din Mes Poisons, nu este un istoric, dar are unele laturi de istoric). Dintr-un fiziolog care opereaza cu trasaturile generale, el se transforma într-un fenomenolog al spiritului creatorului de valori, într-un analist al viului din el. Biografia evenimentiala exterioara este înlocuita de biografia interioara a faptelor sufletesti. Fireste, istoria literara si eseistica filozofica au valorificat si grila psihanalitica sau existentiala. „Baudelaire“ al lui Sartre e un exemplu în acest sens.

Fara sa eludez documentul, am mers în lucrarile mele despre Eminescu (si nu numai) pe aceasta hermeneutica existentiala, constituita din depistarea complexului de aratari/ascunderi ale însasi fiintei scriitorului, a codurilor psihologic = comportamentale si personalist = etice, care definesc portretul fenomenologic. Fenomenologicul si ontologicul s-au întâlnit temeinic cu paradigma moderna si postmoderna. (Blaga vorbea despre lucifericul în cunoastere, despre „ascuns“ si „mai ascuns“). Privirea criticului de azi se îndreapta spre obiectul cunoasterii, ca si privirea lui Orfeu spre Euridice: atunci când vrea s-o vada cu adevarat, sa-i constate existenta reala, se îndeparteaza, se ascunde în neantul necunoasterii. Ca si în fizica moderna, rezultatele studiului depind de obiectivul pe care si-l propune cercetatorul (operatorul), de „declicul“ hermeneutic, de grila aplicata, caci se resimte marca ontologica a relativismului, a aproximarii (= a stabilirii valorice prin apropiere de marimea cautata), a relatiei critice de care vorbea Jean Starobinski, care constata nevoia de coduri preexistente, de o interpretare comprehensiva, ce înlatura judecata de valoare. Este o relatie complexa de identificare si distantare, care pune într-o ecuatie capricioasa empatia, intropatia si antipatia. Structuralismul ne-a propus cautarea unui logos comun, a unor genera dicenda, a unui context general, în timp ce criticul se cade sa caute însusi textul cu toate codificarile sale, recurgând la instrumentul fenomenologiei si ontologiei. Esentialmente, criticul nu se va limita la contextualizare, ci va recurge la o textualizare nuantata, descifrând ce spune fundamental scriitorul despre fiinta si fiintare.

Orice metoda si mod de investigatie ne-am propune, ne întoarcem volens-nolens, la Erlebnis, la trairea codificata în legile imanente ale artei. Monismul structuralist, opus dualismului obisnuit gândire/expresie, ne ajuta prea putin în actul critic. Sensul existential al operei e codificat în pluralismul semiotic, în marele imperiu al semnelor si structurilor pe care-l ascunde. Criticul de la începutul mileniului al III-lea este harazit luptei cu umbrele, cu ascunderile fiintei operei.

Deruta este datul existential al actului critic, care e supus presiunii unor criterii antinomice universaliste / antiuniversaliste, determinate de nationalism, europenism, multiculturalism si de „moartea cartii“ sau de „moartea literaturii“. Caci cartea si literatura suporta, de la sfârșitul secolului al XX-lea concurenta internetului TV CD-urilor bibliotecilor electronice. Literatura nu are valoare estetica de altadata, fiind stingherita si de paraliteratura, antiliteratura, near literature (literatura de frontiera sau marginala), de textul postmodern sans rivages, de sub-literatura, non-literatura etc. În atare conditii, demersul critic s-a vazut extrem de ideologizat, formalizat în sens structuralist – semioic – textualist, psihanalizat. Judecata de valoare, estetica si generalizanta prin existenta, a cedat studiului textualitatii („mutatia literaturii în text“ a J.

Kristeva) sau al interrelationalitatii semnificatiilor, codurilor de lectura (textul busculat, „infinite deschis“ al lui R. Barthes), studiului cinesic (care refuza conotatiile estetice, cautarea valorii literare).

Indiferent de aceste excese formalizante, metodologizante, critica (si istoria literara) nu poate exista fara o comunicare simpatetica cu opera, scriitorul, literatura, fara aceea la plaisir du text, dar nu neaparat în sensul psihanalizat al lui R. Barthes, fara dragostea fata de literatura pe care o cerea criticului Gogol, fara întâlnirea emotionala prima, deschizatoare de semioza.

Ca si lingvistul, criticul si istoricul literar pare sa poarte vesmintele caraghioase, croite din petecele multicolore si zdrentoase ale lui Arlechino. În ciuda înlocuirii modelului mecanic cu modelul electronic „obstacolele epistemologice“ nu pot fi depasite, dupa cum afirma si Bachelard. Cibernetica, informatica si teoria comunicarii au sporit aporiile, în loc sa le spulbere. De la Saussure, Propp si Cercul de la Praga pâna la Chomsky, care anunta amurgul structuralismului (în 1950), lucrurile nu s-au lamurit, ci s-au complicat, caci, formele lingvistice nefiind capabile de a transmite prin ele însele un semnificat si de a realiza un raport perfect între locutor si destinatar, între dictum si dicere, revenim la un nivel zero, la o închidere sistematica ce duce la „omogenizarea superficiala“ (Chomsky), la relativizarea partii si la reimpunerea binarismului logic aristotelic. Ajungem, asadar, la tabula rasa a empiristilor si la vidul inconstientului de care vorbeste Lévi-Strauss (vidul fiintei aristotelice, vidul cogito-ului cartezian, vidul statuii lui Condillac, precizeaza Gilbert Durand). Ne închidem permanent în cercul semantic conturat de semnificat si semnificant, si confundam limbajele (cel natural cu cel artificial) si absolutizam contextul, reseaua formala. Desprinzându-se de fundamentul lor lingvistic initial, sensurile se proiecteaza în metalimbaje (descriptiv, translatic, metodologic, epistemologic). Filosofii comunicarii sfârsesc prin a gasi semnificatia metalingvistica suprema în limbajul artistic sau metapoetic (= mitopoetic), care este, dupa Eugenia Coseriu, un limbaj absolut.

Total constata în a aproxima ceea ce semnifica etimologic meta: dupa, pe lânga, cu. Limbajul este, esentialmente, un metalimbaj.

Critica si istoria literaturii e, de asemenea, o metaliteratura axata pe metalimbajul artistic. Fara o atare legatura asimptotica actul hermeneutic este de neconceput.

La aceste complexe de ordin ontologic (fenomenologic) se adauga complexele de ordin deontologic pe care le are în mod obisnuit omul de cultura român. El este coplesit de complexe originare si venite din afara. Lucru curios, caci marii nostri oameni de cultura nu le-au avut si ne gândim îndata la Cantemir, Eminescu, Hasdeu, Iorga, Noica. Complexul fragmentarismului, al marilor proiecte nerealizate (manolism mitic manifestat în cultura; reînceperea zidirii de la nivelul zero). Un alt complex, viabil de-a lungul secolelor, este cel al inferioritatii, care-i face si azi pe multi sa afirme ca avem „o cultura mica“ si ca ceea ce-i românesc (nu doar în cultura) este sub orice nivel. Toate duc la un complex generalizat al fatalitatii mioritice, complexul cioranian al „neantului valah“ fiind încoronarea grupului de complexe ce ne este harazit.

Sunt, însa, complexe si complexe; sunt complexe bune si rele. Cu puncte de reper în psihanaliza, Charles Boudouin si Gaston Bachelard aduc demonstratia unor clare linii de demarcatie. În mare, complexul este un reactor si un transformator de energie psihica. Suprapunându-se peste complexul originar, complexul de cultura realizeaza transformarea în chip efectiv, împacând sublimarea culturala cu cea naturala. „Sub forma lui buna cea buna, complexul de cultura retraieste si reîntinereste o traditie. Sub

forma lui cea rea, complexul de cultura este obiceiul scolesc al unui scriitor lipsit de imaginatie“ (Gaston Bachelard, „Apa si visele“, Bucuresti, 1995, p. 24).

Într-un om al complexelor este o parte vadita de comic si de tragic. Comicalul îl da ridicolul calitatii lui fundamentale de complexat ca atare, de aservit complexelor, în timp ce tragicul este determinat de faptul ca el nu-si mai poate schimba acest dat fatal. Este inutil sa demonstrezi cu instrumentar analitic inutilitatea urmaririi broastei testoase sau asteptarii zborului sagetii lui Zenon din Elea. Sfatul pe care i-l da Cosini lui Zeno, în romanul lui Italo Svevo, este: singurul remediu pentru a se elibera de „complexe“ este rememorarea trecutului. E un sfat absurd, caci si rememorarea realitatilor revolute e tot un „complex“; unde mai pui ca trecutul însusi poate depozita si el „complexe“. Complexarea apare ceva de neînlaturat, ca o determinare si o finalitate.

Este indiscutabil ca românul (si românul basarabean în speta) are foarte accentuat complexul Marginii si al Drumului spre Centru. Iata de ce m-a preocupat întotdeauna – si în legatura cu destinul meu – fenomenul exilului. Am scris si o schita fenomenologica a exilului literar românesc (vezi „Critica 2. Centrul si marginea“, aparuta la Fundatia „Scrisul românesc“, Craiova, 2002, prin stradaniile amicale ale lui Tudor Nedelcea).

Exilul face parte din destinul românesc, spune atât de exact si tulburator Mircea Eliade. Exilul basarabean este cu precadere un exil interior, precum l-am caracterizat în „O istorie deschisa a literaturii române din Basarabia“ (1996 si editiile ulterioare din 1997, 2002), carte pe care eram ca si obligat s-o scriu, ca încercare de prima sinteza critica, deoarece istoriile mai vechi ale lui Stefan Ciobanu si P.V. Hanes erau prea sumare si se încheiau la 1940, istoriile lui Calinescu, Lovinescu si Iorga nu contineau decât referinte la unele nume si reviste din perioada interbelica, iar „Istoria literaturii moldovenesti“, aparuta în anii 1986-1990, la Chisinau, era marcata de schemele ideologice realist = socialiste, desi insera si studii despre scriitorii si revistele tabuizate (Stere, „Viata Basarabiei“).

Treptat, literatura basarabeana a fost scoasa din conul de umbra al interdictiei prin studiile lui Vasile Badiu, Alexandru Burlacu, Alina Ciobanu, prin valorificarea mai ampla a operei lui Mateevici (F. Levit, S. Pânzaru, I. Nuta).

Ce a fost exilul basarabean (interior) pentru mine? Bineînteles, o perioada de teroare intelectuala si o perioada de rezistenta „rizomica“, de ascundere a Tulpinei si de cultivare strategica a radacinilor. O perioada de frustrari si recuperari, de replici mute la ideologismul terorizant, impus prin directive, hotărâri, periodice ale partidului, adunari, critici în presa de partid si cea literara, audieri în diferite instante, somari din partea securitatii (KGB). Scriitorul se mai putea ascunde în metafora, în parabola, în limbajul esopic, în timp ce criticul era impus sa fie un ideolog în sens partinic (marxist-leninist).

Refuzul interior (spuneam ca daimonul meu launtric îmi soptea sa evit ideologizarea extrema) m-a costat mult, fiind nevoit sa pretez munci grele de redactor inferior la reviste si edituri, la teatre si enciclopedii, sa stau mai multa vreme fara serviciu. (Scriitorul armean Gevork Emin, vazându-ne angajati la posturi de rutina, observa ca în Moldova se face o adevarata risipa de talente.) Strategia mea „estetica“ a fost sustinuta de scriitori, de criticul cel mai doct si mai de temut Vasile Coroban, de presedintele Uniunii de atunci Pavel Botu, de anumite reviste din Moscova, care erau mai liberale în materie de ideologie literara. Faptul ca mi s-au acordat premii ale saptamânalului Literaturnaia gazeta si revistei Druzba narodov –

publicatii care stimulau în linii mari valorile si promovau si un spirit înnoitor – era de-a dreptul încurajator. În contrapondere cu Simion Ciubotaru, ideolog dogmatic pâna în maduva oaselor, eram membru al Comisiei pentru critica a Uniunii Scriitorilor din fosta URSS.

Viata literara își avea sinusoida ei de realizari / esecuri, de sperante / înfrângeri, spiritul adevarului se manifesta latent – „rizomic“, astfel încât atunci când a aparut momentul fast, vânturile înnoirii s-au dezlantuit irezistibil.

Oricum, pâna la 1985-1987, am fost copleșit de un presant sentiment al exilului si de un îngustator spirit al locului de felul celuiia – sa zic – pe care îl avea Albert Camus, francezul din „Africa de Nord“. „M-am nascut acolo, raspundea el unui intervievator care îl întreba despre atasamentul profund pentru locurile natale, este o mare tara cu puteri neatinse. Departe de cercul ei, ma simt întotdeauna în exil. De vreme ce o cunoasteti, ma veti înțelege“ (Albert Camus, „Eseuri“, Bucuresti, 1976, p. 374). Sentimentul exilului este determinat de intrarea într-o zona a rigidului, stiutului, monotonului, a mortificarii simtirii, care poate fi depasita doar de actul re-trairii: „Vine o zi când, din prea multa rigiditate, nimic nu ma mai minuneaza, totul este dinainte stiut, si a trai înseamna a reîncepe. Este timpul exilului, al vietii uscate, al sufletelor moarte. Pentru a retrai, este nevoie de un anumit har, de uitare de sine sau de o patrie“. (Ibidem, p. 153)

În viziunea lui Camus, patria ramâne generatoarea existentei reînnoite a artistului. De aceea, momentul cel mai fericit pentru mine a fost redobândirea Patriei culturale a românismului. În anul 1989, asa cum a spus atât de inspirat Eugen Ionescu, Dumnezeu a fost român. Cultura basarabeana, datorita acestei întoarceri a Ziditorului cu fata spre noi, s-a reintegrat spatiului cultural general = românesc si mi-am scris de acum înainte cartile cu sentimentul mântuitor al acestei unitati. Momentul '89, precedat de momentul '87, a fost cu adevarat un mare eveniment „sentimental“, caci, asa cum spunea marele exilat Ovidiu, când îți pierzi Patria atunci îți este pieirea. Refacerii acestei unitati mi-am consacrat întreaga activitate de presedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova (din septembrie 1991), de academician (membru de onoare al Academiei Române, din 1991, si membru titular al Academiei de Stiinte a Moldovei, din 1992, unde coordonez sectorul de literatura româna moderna), de vicepresedinte al Ligii culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, condusa de profesorul Victor Craciun, care a facut atât de mult pentru refacerea spirituala a Basarabiei, initiind podurile de flori si de constiinta româneasca, de membru al Comitetului si Consiliului Director al Uniunii din România. Împreuna cu societatea „Lucian Blaga“ din Cluj-Napoca (sunt si cetatean de onoare al acestui municipiu prin grija reductabilului primar Gheorghe Funar), ai carei animatori au fost, printre altii, regretatii Liviu Petrescu, Traian Brad, Tudor Dumitru Savu, Alexei Mare, si în care activeaza neobositii Mircea Borcila, Mircea Muthu, Doina Cetea, Constantin Cublesan, Virgil Bulat, Mircea Popa, Petru Poanta, Irina Petras, Aurel Rau si Adrian Popescu, am organizat câteva editii ale „Zilelor Lucian Blaga“ la Chisinau. Poemul critic Lucian Blaga – paradisiacul, luciferic, mioritic s-a nascut pe unda prielnica a acestei colaborari. Între 1998-2000, am fost coordonatorul programului academic „Relatii cultural – spirituale dintre Ardeal si Moldova (Basarabia)“, lucrarile fiind adunate în volumul „Lumini modelatoare“ (Bucuresti, Editura Fundatiei Culturale Române, 2002). Eugen Simion m-a angajat, cu fermitatea si soliditatea sa valaha, în treburile Academiei Române, desemnându-ma autor si coordonator al „Dictionarului General al Literaturii Române“. As pune la activul meu si alte actiuni, daca nu s-ar datora preamultului suflet pe care l-au pus în ele colegi si confrati din diverse centre de cultura ale tarii: Dan Manuca, Cezar Ivanescu, Lucian Vasiliu, Nicolaie Busuioc, Andi Andries, Cassian Maria Spiridon, Mircea Radu Iacoban si Ioana Irimia din Iasi, Sterian Vicol, Viorel Dinescu, Dumitru Tiutiuca si regretatii Ion Chiric si Radu Dorin Mihailescu din Galati, Gheorghe Calota din Braila, Mircea Cosma, Alexandru Badulescu si

Constantin Manolache din Ploiesti, George Vulturescu din Satu Mare, Ioan Tepelea, Dumitru Chirila si marele bibliofil Lazar Dârjan din Oradea, Ion Boldeanu din Suceava, Olaru Nema din Botosani, Elena Poama din Vaslui, Cornel Moraru si Dimitrie Poptamas din Târgu-Mures, Ionel Margineanu din Alba Iulia, Gruia Novac dde la Bârlad, Toma Istrati, Petre Popescu-Gogan, Vasile Capatâna si regretatul Octavian Ghibu din Bucuresti, Tudor Codreanu de la Husi, Gheorghe Neagu si regretatii Florin Muscalu si Traian Olteanu de la Focsani, Anca Augusta, Adrian Dinu Rachieru, Corel Ungureanu, Iosif Cheie-Pantea si Dorina Margineantu de la Timisoara, Tudor Nedelcea si Jean Bailesteanu de la Craiova, Gheorghe Pârja de la Baia Mare, Nicolae Lupan, Valeriu Rusu si Aurelia Rusu din Franta, Ioan Baba si colegii lui din Banatul Sârbesc si atâtia altii.

Cultura reala se tine pe „sufletism“, pe entuziasmul nerasplatit al unor asemenea oameni, cu care poti face întotdeauna un întreg.

În fond, ma întreb ce înseamna – azi – cultura si omul de cultura?

Oswald Spengler vorbea despre o cultura posibila si una reala. Daca o cultura, ca necesitate umana, devine destin, pot spune ca sunt un om de cultura devenit un destin.

Cultura (inclusiv limba) îti da certitudinea împlinirii, certitudinea de a fi ca personalitate, ca popor fauritor de istorie (la nivel de comunitate). A fi om de cultura înseamna deja a fi un om cu identitate, cu personalitate. Cultura instaureaza suveran spiritul democratic si da individualitatii devenite personalitate o liniste a actiunilor care îndeparteaza vanitatea si alte pasiuni josnice, destructive. În aceste conditii, e bine sa fii Aristarc, si nu Zoil. Mi-am propus ca deviz (de)ontologic anume sa construiesc si nu sa demolez, sa gasesc temeiul înfiintator si nu principiul neantizator. Am conceput, prin urmare, cultura româneasca în ansamblu ca o cultura a dreptei comune, singura capabila sa ordoneze lucrurile, sa le dea sens si sa le puna, astfel, sub semnul sacralului.

Iulie 2002, Chisinau – Olanesti

MIHAI CIMPOI